

Hållbar utveckling och det utopiska tänkandet

Johan Hedrén

Water and Environmental Studies, LiU

Det traditionella utopiska tänkandets egenskaper

- En samtidskritik (dystopi/utopi)
- En plats ingenstans (en resa ToR)
- En lek med möjligheter och en prövning av ideal och lösningar
- En berättelse?
- En förankring i en specifik etisk kod
- En gestaltning av en helhet? (den litterära utopin)
- ... men aldrig bortom samtidens horisont.

Utopi = totalitarism och
förtryck?

Får ej förväxlas med
plan eller slutmål!

Det utopiska tänkandets utveckling som litterär genre

- Som utopi, dystopi eller science fiction, mer eller mindre utmejslad, narrativ och kritiskt syftande.
- Från 1970-talet tilltagande självreflexivitet, experimentellt förhållningssätt (t ex flera, alternativa samhällen). Starka influenser från feminism och ekologins kritiska diskurser

Utopianismens former

- Den litterära utopin
- Utopiskt tänkande
- Utopisk praktik

A simple typology of utopian thought
(from Hedrén 2009):

		Tangibility	
		abstract	concrete*
Scope	fragmentary	Sectoral goals	Ecological housing Green architecture
	inclusive	Comprehensive (political) plans Agenda 21	Literary utopias?

* Explicitly embodied in space and time: institutions, processes, infrastructure, everyday life etc

Det utopiska tänkandets utveckling som politisk teori

- Rikligt och mångsidigt behandlad framförallt i den marxistiska traditionen:
 - Karl Marx (kritiken)
 - Ernst Bloch (den rikliga och varierande förekomsten, begäret/viljan till förändring vs eskapism)
 - David Harvey (alternativens samtida rikedom)
 - Fredric Jameson (utopins samtidiga nödvändighet och omöjlighet, vikten av "estrangement")

Det utopiska tänkandets förtjänster

- Gestaltar och prövar alternativ: normer, ideal, vardagspraktik, bidrar därmed till politisk reflexivitet om vägval.
- Skapar distans till och ger perspektiv på samtiden – kritisk samtidsanalys, "estrangement"
- Bidrar till insikten om att det kan vara annorlunda och viljan till förändringar (den "utopiska impulsen")
- Medför faktisk förändring genom att överskrida tankebarriärer och att förändra föreställningarna om vilket samhälle vi lever i (jfr "imagined community")

Det utopiska tänkandet har en potential, men:

- Rumslig öppenhet (det typiskt avgränsade samhället är problematiskt)
- Kunskapspluralism (modernitetens vetenskapssyn är obsolet)
- Processtänkande (inga perfekta lösningar)

Den svenska miljödiskursens förskjutningar

1960-2014

I gova drag:

- Fram till 1980: uttalad konflikt, tydliga konfliktdimensioner, stort engagemang i alternativa framtider.
- 1980-1987/88: växande engagemang i miljöfrågan bland allmänheten.
- 1988-2006: tilltagande individualisering av ansvar, miljöfrågan tynar bort i offentlig debatt. Nu en fråga om livsstil och kommodifiering.
- 2006-2009: tillfälligt uppsving för miljöfrågor i offentligheten?

1960-talet – ”uppvaknandets decennium”

- Ambition att formulera övergripande och sammanhållen miljöpolitik.
- Förvetenskapligande, naturbehärskning, kontroll
- Ekologin lyfts fram
- Starka alternativ börjar etableras (t ex Hans Palmstjerna – *Plundring, svält, förgiftning*)

1970-talet – de alternativa utopiernas decennium

- Debatten om ekologisk grundsyn
- Spänning mellan parlamentarisk och utomparlamentarisk aktivitet, polarisering
- Gröna vågen: ”det gröna” förknippas med alternativ
- Kärnkraftsdebatten:
 - Centralistiskt vs decentrerat
 - Systemkritik, civilisationskritik
 - Kritik av tillväxtsamhälle och konsumism
 - Storskaligt vs småskaligt

1980-talet: begynnande avpolitisering

- Folkomröstningens antiklimax
- Partipolitisk frustration: mp hotar, riksdagspartierna har interna spänningar
- "Miljövalet" 1988: höga förväntningar bland väljarna men oförmåga bland partierna att möta upp med tydliga alternativ
- Mp etablerar sig genom tillväxt-miljö som motsatspar, men grumljas av förnekelsen av höger-vänsterskalans relevans

Forts. 1980-talet

- Retorik/symboliska lösningar i s f politik baserad på tydliga principer (holism, långsiktigt hållbara lösningar mm)
- ”naturens principer” vägledande (gå i takt med naturen, ett samhälle i harmoni med naturen, balans, kretslopp: en naturaliserad och universell grund). Jfr naturrätten.
- Brundtlandrapporten 1987 (jfr tillväxt)
- Berlinmurens fall 1989 (jfr Thatcher, Fukuyama och Bildt)

1990 -2006: Post-politikens tidevarv?

- UNCED/Agenda 21 1992
- Tilltagande kommodifiering (jfr ekologisk modernisering). Det gröna nu = det normala
- Regeringsförklaringen 1996 (Göran Persson):
”Det gröna folkhemmet”
- Konsensusretorik (jfs socialekologisk resiliens)
- En våg av utopiska praktiker och utopiskt tänkande, mer eller mindre underifrån
(degrowth, zero growth, peer to peer economy, open source technology, new architecture and planning etc)

Johan Hedrén & Björn-Ola Linnér 2009: “Utopian thought and Sustainable Development”, *Futures*, 41:4, pp 197-200.

Johan Hedrén & Björn-Ola Linnér 2009: “Utopian thought and the politics of Sustainable Development”, *Futures*, 41:4 pp 210-219.

Johan Hedrén 2009: Shaping sustainability: is there an unreleased potential in utopian thought?, *Futures*, 41:4 pp 220-225

Karin Bradley & Johan Hedrén (2014) *Green Utopianism: perspectives, politics and micro-practices*, New York: Routledge.